

4

УДК 378

**РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОМПЛЕКСІВ «ПЕДАГОГІЧНИЙ
КОЛЕДЖ – ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ» У СИСТЕМІ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

Руслан МАСЛЮК

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація. Проблеми неперервної педагогічної освіти можна вирішити за умови підготовки спеціалістів в умовах навчального комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет». Мета дослідження – з'ясувати особливості розвитку навчальних комплексів у системі неперервної педагогічної освіти в ретроспективі. У статті здійснено логіко-історичний аналіз становлення навчальних комплексів, висвітлено основні тенденції їх розвитку у системі неперервної педагогічної освіти.

Ключові слова: навчальний комплекс «педагогічний коледж – педагогічний університет», неперервна педагогічна освіта, професійна підготовка, учительські інститути, семінарії, багаторівнева система.

Постановка проблеми. Неперервна педагогічна освіта є важливою складовою сучасної освітньої парадигми, на розвиток якої впливають активні інноваційні процеси соціального та економічного життя суспільства. Характерною ознакою її вважають творче оновлення, розвиток і вдосконалення кожної людини протягом усього життя. Підготовка висококваліфікованого спеціаліста виступає одним з головних принципів педагогічної освіти, базовою для будь-якого фахівця, причетного до навчання, виховання, розвитку та соціалізації людини. Рівень педагогічної освіти визначає ефективність у вирішенні професійних завдань вихователя, вчителя, викладача вищого навчального закладу і системи освіти дорослих [1].

Основні вимоги до неперервної професійної підготовки спеціалістів конкретизовано у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у

XXI столітті (2002), Законі України «Про загальну середню освіту» (1999), «Про вищу освіту» (2002), Державній програмі «Вчитель» (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013).

Одним із шляхів вирішення проблеми професійного вдосконалення, забезпечення неперервності підготовки фахівців є підготовка спеціалістів у навчальному комплексі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

Функціонування навчального комплексу «педагогічний комплекс – педагогічний університет» регулюється «Положенням про навчальний і навчально-науково-виробничий комплекс» [2], у якому визначено порядок створення навчальних та навчально-науково-виробничих комплексів, організацію їх навчально-виховної роботи та формування змісту освіти у системі ступеневої підготовки фахівців. Навчальні комплекси забезпечують «впровадження системи ступеневої підготовки фахівців за наскрізними навчальними планами та програмами, ефективне використання науково-педагогічних кадрів, навчально-лабораторної та виробничої бази, соціальної інфраструктури, організацію підвищення кваліфікації викладачів навчальних закладів та працівників підприємств, спільне проведення науково-дослідних робіт, апробацію та використання результатів наукових досліджень, підготовку наукових кадрів, розробку навчально-методичного забезпечення» [2, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з реалізацією неперервної педагогічної освіти у системі навчального комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет», висвітлено у працях Л. І. Бережної [3], Н. В. Денисової [4], Л. Г. Диханової [5], О. В. Чепкої [6] та ін. Так, у дисертаційному дослідженні Л. І. Бережної «Організаційно-педагогічні основи формування фізичної культури в педагогічному коледжі на базі навчального комплексу» [3] експериментально апробовано ефективність концепції підготовки вчителів у системі неперервної педагогічної освіти на базі навчально-науково-педагогічного

комплексу. Дослідниця розглядає навчальний комплекс як систему неперервної педагогічної освіти і зазначає, що система підготовки педагогічних кадрів у навчальному комплексі «педагогічний коледж – педагогічний університет» забезпечує більш високий рівень професійної майстерності педагогів[3].

Аналізуючи теорію психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів у комплексі «коледж – університет» у контексті неперервної педагогічної освіти, Н. В. Денисова характеризує напрями організаційно-методичної взаємодії структурних підрозділів, розкриває зміст основних чинників створення навчальних комплексів та динаміку їх розвитку[4].

Мета статті – здійснити логіко-історичний аналіз становлення та розвитку вітчизняної педагогічної освіти, передумов створення навчального комплексу «коледж – університет» та його ролі у процесі неперервної педагогічної освіти.

Методи дослідження. Для досягнення мети використовувалися методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення (вивчення психолого-педагогічної наукової та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; систематизація даних про історичний та онтогенетичний розвиток педагогічної освіти, вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду щодо неперервності та багаторівневості освіти.

Організація дослідження. Дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища педагогічного вищого навчального закладу» (0111U007536).

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення вітчизняної педагогічної освіти, розвиток навчальних комплексів у контексті неперервної педагогічної освіти були об'єктом дослідження Н. М. Дем'яненко [7], В. І. Лугового [8], В. К. Майбороди [9], Н. С. Побірченко [10] та ін.

Становлення вітчизняної педагогічної освіти сягає часів Київської Русі і пов'язане із заснуванням Києво-Могилянської та Острозької академій, які стали осередками формування науково-педагогічної еліти, вчителів-фундаторів національного шкільництва. Навчально-виховний процес в академіях характеризувався гуманістичним спрямуванням, поєднував національні традиції українського шкільництва та кращі здобутки західноєвропейської педагогічної думки. Про результативність і дієвість роботи вищеназваних академій свідчить наукова та просвітницько-педагогічна діяльність її вихованців – І. Вишенського, П. Конашевича-Сагайдачного, П. Могили, Ф. Прокоповича, Г.Сковороди, М. Смотрицького та ін.

Проблемою педагогічної освіти займалися і просвітники Львівського університету, тісна співпраця якого з Києво-Могилянською академією сприяла формуванню висококваліфікованих викладачів для Московської академії, Петербурзької семінарії, Чернігівського, Переяславського, Харківського колегіумів, а також європейських університетів: Паризького, Празького, Римського [4, с. 23].

У дослідженні «Безперервна педагогічна освіта в історичному вимірі» Н. С. Побірченко стверджує, що початком розвитку системи неперервної педагогічної освіти є Київська духовна академія, у якій здійснювалася підготовка вчителів для національних шкіл, відкритих згідно з Духовним регламентом Ф. Прокоповича. «Ніяких інших закладів для підготовки педагогічних кадрів не було, та й не могло бути, адже не було розвиненої системи шкільної освіти [10, с. 166]. Дослідниця відзначає, що лише у ХІХ ст. після створення Міністерства народної освіти, заснування Харківського та Київського університетів з'являються паростки системи неперервної педагогічної освіти. «При університетах відкривалися педагогічні інститути, які були спеціальними педагогічними закладами, що забезпечували професійну педагогічну підготовку майбутніх учителів для гімназій і частково – для повітових училищ» [10, с. 167].

Вагомий внесок у розбудову вітчизняної системи педагогічної освіти зроблено Харківським університетом, організаційно-методична діяльність якого прискорила освітні реформи (за перші дев'ять років функціонування закладу кількість загальноосвітніх шкіл збільшилася у сім разів). І. Ф. Прокопенко підкреслював, що Харківський університет «став першим у Російській імперії відкритим для демократичних верств населення і протягом усього періоду існування разом з педагогічним інститутом був справжньою школою педагогічних кадрів для Слобідського краю» [11, с. 2].

К. Д. Ушинський [12] зазначав, що варто створити при університетах педагогічні факультети, де готували б викладачів педагогіки та вчителів для середніх шкіл. У статті «Проект учительської семінарії» просвітитель наводить приклад системи підготовки майбутніх учителів для сільських народних шкіл. Такі учительські семінарії повинні носити закритий характер, учні мають вступати до них після попередньої підготовки і за суворим добором; життя в цих семінаріях має бути простим і суворим; навчання не широким, але енциклопедичним, пристосованим для учнів народних шкіл; при семінарії має обов'язково діяти практична школа [12, с. 36]. Варто відзначити й те, що після закінчення закладу вихованець направлявся до однієї із зразкових сільських шкіл, де протягом року семінарія «через своїх учителів три або чотири рази на рік перевірятиме результати його шкільної діяльності, спрямовуватиме її своїми порадами» [12, с. 53]. К. Д. Ушинський відзначав, що термін перебування вихованця у семінарії повинен складати не менше двох і більше чотирьох років.

Професійна підготовка майбутніх педагогів була об'єктом вивчення І. М. Кравченко [13]. Дослідниця зауважує, що перші педагогічні інститути були закладами закритого типу, де психолого-педагогічна підготовка складалась з теоретичного (вивчення інтегрованого курсу «Педагогіка») і практичного (психолого-педагогічні спостереження в ході педагогічної практики) компонентів. Завершивши повний курс навчання, випускник

педагогічного інституту мав прослужити на вчительській посаді не менше шести років [13, с. 2-3].

Н. С. Побірченко стверджує, що протягом другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. була створена «ієрархізована система безперервної освіти педагогічних працівників, яка далі набирала різних ознак організаційної і змістової єдності, взаємозв'язку усіх ланок освіти» [10, с. 191]

Об'єктивний ретроспективний логіко-системний аналіз архівних матеріалів, педагогічної і політичної літератури з досліджуваної проблеми дозволив Н. Дем'яненко [7] встановити провідні тенденції, особливості і закономірності загальнопедагогічної підготовки ХІХ – першої третини ХХ ст., зокрема:

- загальнопедагогічна підготовка – загальна і єдина для кожного вчителя, незважаючи на різну основну спеціальність;
- прагнення до забезпечення органічної єдності теорії і практики;
- започаткування основ багаторівневої підготовки;
- упровадження ідей інтеграції та диференціації у систему та зміст загальнопедагогічної підготовки вчителя;
- педагогізація навчально-виховного процесу педвузу, що полягала в багатопредметності педагогічного циклу і різноманітності видів практики;
- створення зразкових, дослідних навчально-виховних закладів та педагогічних комплексів [7].

В. К. Майборода [9] констатує, що саме у ХХ столітті формувалися нові неурядові освітньо-професійні заклади – навчально-наукові комплекси, які функціонували поряд з педагогічними університетами. Це була перша спроба об'єднати державні професійно-педагогічні установи, навчальні заклади для підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів, розробки наукових проблем та консультаційної просвітницької діяльності. Першими навчально-науковими комплексами педагогічного спрямування закладено основи багаторівневої системи професійної освіти: 1 ступінь – фундаментальна

загальноуніверситетська освіта; 2 ступінь – фахова підготовка педагогічних працівників за профілями.

Вітчизняна педагогічна освіта у 60-70-ті рр. ХХ ст. стає централізованою, утверджується авторитарна педагогіка. Незважаючи на ці особливості, удосконалюється зміст психолого-педагогічних дисциплін, зароджується гуманістична педагогіка співпраці.

Вітчизняний дослідник теоретико-методологічного аспекту розвитку педагогічної освіти в Україні В. І. Луговий зазначає, що етап до 1985 р. визначався жорстокою (абсолютною) централізацією. Саме 1985 р. учений охарактеризував як пік розвитку і загострення кризового стану в педагогічній освіті [9].

О. В. Чепка [6] підкреслює, що у 1984-1985 рр. було розроблено перші комплексні плани, спрямовані на забезпечення наступності середньої і вищої ланки спеціальної педагогічної освіти. Реформування радянської системи педагогічної освіти спрямовувалося на збільшення терміну навчання.

Велику роль у становленні навчально-наукових і навчально-науково-виробничих комплексів відіграла постанова «Про заходи по вдосконаленню підготовки, підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів, поліпшенню умов їх праці і побуту», згідно з якою пропонувалося «закріпити за кожним навчальним закладом, який здійснює підготовку вчителів (викладачів) і майстрів виробничого навчання, загальноосвітні школи, середні спеціальні і професійно-технічні навчальні заклади та позашкільні установи як базові для організації в них педагогічної практики та іншої навчально-виховної роботи» [14].

Таким чином, створення навчально-наукових комплексів розпочато в Україні досить недавно. Найважливішими чинниками, що сприяли створенню інтегрованих систем, були педагогічні інновації кінця ХХ століття – ідеї неперервності та ступеневості освіти. Н. Самарук [15] виділяє два етапи створення та розвитку навчальних комплексів: ініціювання до об'єднання зусиль ВНЗ різних рівнів акредитації з метою уникнення дублювання напрямів спеціальностей, збереження належної матеріально-технічної бази в умовах

загального реформування і становлення національної освітньої системи; нормативне забезпечення їхньої діяльності.

Висновок. Логіко-історичний аналіз становлення навчального комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет» дозволяє зробити висновок про те, що паростки неперервної педагогічної освіти проявляються ще у часи Київської Русі –у Києво-Могилянській та Острівській академіях. Зародження навчально-наукових комплексів відбувається у ХХ ст. Підготовка педагогічних кадрів у системі неперервної педагогічної освіти на базі навчальних комплексів почала досліджуватися вченими тільки з 90-х років ХХ ст.

Список літератури:

1. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua>
2. Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1994. – № 14. – С. 3-10.
3. Бережная Л. И. Организационно-педагогические основы подготовки специалистов физической культуры в педагогическом колледже на базе учебного комплекса : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лариса Ивановна Бережная. – Волгоград, 2004. – 205 с.
4. Денисова Н В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів в умовах навчально-наукового комплексу «коледж-університет» : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Володимирівна Денисова. – Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2006. – 186 с.
5. Диханова Л. Г. Научно-педагогические основы подготовки педагогов дополнительного образования в колледже : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Людмила Григорьевна Диханова. – Ростов н/Д, 2002. – 240 с.
6. Чепка О. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів в умовах навчального комплексу «педагогічний комплекс – педагогічний університет» : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Володимирівна Чепка. – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2010. – 263 с.

7. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша половина XX ст.) / Дем'яненко Н. М. – Київ, ІЗІМН, 1998. – 328 с.
8. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – С. 31–109.
9. Майборода В. К. З історії становлення і розвитку педагогічної освіти на Україні (1928–1941 рр.) / Майборода В. К. // Початкова школа. – 1990. – № 12. – С. 35.
10. Побірченко Н.С. Безперервна педагогічна освіта в історичному вимірі // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Ред. кол. : Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. – Випуск 32. – С. 184–192.
11. Прокопенко І. Ф. Харківський державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди на зламі століть / І. Ф. Прокопенко // Теорія та практика фізичного виховання. – 2001. – № 3. – С. 2-8.
12. Ушинський К. Д. Проект учительської семінарії / Костянтин Дмитрович Ушинський // Вибрані педагогічні твори. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 2. – С. 31–55.
13. Кравченко І. М. Учительські інститути в системі підготовки педагогічних кадрів в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) : дис...канд. пед. наук : 13.00.01 / І. М. Кравченко / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 215 с.
14. Собрание постановлений Правительства СССР. – 1989. – №30.
15. Самарук Н. Організаційно-педагогічні засади ступеневої підготовки фахівців у навчальних комплексах / Н. Самарук // Людинознавчі студії : Збірник наукових праць ДПУ імені Івана Франка. – Серія «Педагогіка». – Вип. 21. – 2010. – С. 188-200.

**РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РАЗВИТИЯ
КОМПЛЕКСОВ «ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ КОЛЛЕДЖ –**

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ» В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Руслан МАСЛЮК

Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины

Аннотация. Проблемы непрерывного педагогического образования можно решить при условии подготовки специалистов в условиях учебного комплекса «педагогический колледж – педагогический университет». Цель исследования – выявить особенности развития учебных комплексов в системе непрерывного педагогического образования в ретроспективе. В статье осуществлен логико-исторический анализ становления учебных комплексов; изложены основные тенденции их развития в системе непрерывного педагогического образования.

Ключевые слова: учебный комплекс «педагогический колледж – педагогический университет», непрерывное педагогическое образование, профессиональная подготовка, учительские институты, семинарии, многоуровневая система.

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE PROBLEM OF COMPLEX «PEDAGOGICAL COLLEGE – PEDAGOGICAL UNIVERSITY» IN THE SYSTEM OF CONTINUOUS PEDAGOGICAL EDUCATION

Ruslan MASLYUK

Uman State Pedagogical University named after Paul Tychiny

Abstract. Problems continuous pedagogical education can be solved, provided training in terms of an educational complex «teachers college - pedagogical university». The purpose of research is to find out features of the development of educational systems in systemize continuous pedagogical education in retrospect. In the article the logical- historical analysis of the formation of educational systems; outlines the main development trends in systemize continuous pedagogical education.

Keywords: educational complex «teachers college pedagogical university» continuous teacher education, training, teachers' colleges, seminaries, many level system.